

BK 67. számú vélemény

a közvetítői eljárás gyakorlati tapasztalatai alapján felmerült egyes jogértelmezést igénylő kérdésekről

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma az 1978. évi IV. törvény és az 1998. évi XIX. törvény közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezéseinek az értelmezéséről nyilvánított 3/2007. BK véleményében (BH 2007/2. szám) foglaltakat továbbra is irányadónak tekinti.

A 2007. január hó 1. napjával bevezetésre került új jogintézmény gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai alapján a következő véleményt nyilvánítja.

I.

Ha a közvetítői eljárás eredményeként a tevékeny megbánásnak a Btk. 36. §-ának (1) bekezdésében meghatározott feltételei teljesültek, a bíróság az eljárást ezen a címen megszünteti.

Az ügyész e határozat ellen már csupán azon a jogcímen jelenthet be fellebbezést, hogy az eljárás megszüntetésének a Btk. 36. §-ában írt feltételei nem teljesültek. Azt nem sérelmezheti, hogy álláspontja szerint a büntetés céljának megvalósítására ebben az esetben a tevékeny megbánás alkalmatlan, vagy azt, hogy a büntetés célját jobban szolgálná, ha a bíróság a vádlottat az eljárás megszüntetése helyett a járművezetéstől eltiltaná, illetőleg vele szemben más büntetést vagy intézkedést alkalmazna.

A Be. 221/A. §-ának (3) bekezdésében meghatározott eljárási feltételek konjunktív feltételek. Ezek között a d) pont szerinti feltétel megállapítása mérlegelést igényel.

A Be. 221/A. §-a (3) bekezdésének d) pontjában foglalt feltételt először az ügyészség mérlegeli, amikor a vádelőkészítés keretében dönt arról, hogy - kérelemre vagy hivatalból - közvetítői eljárásra utalja-e az ügyet. A közvetítői eljárás lefolytatására irányuló kérelem (és az annak elutasítására vonatkozó döntés) hiányában a vádemelés annak a kinyilvánítása, hogy az ügyész a közvetítői eljárás lefolytatását nem látta lehetségesnek vagy indokoltnak.

A vádemelést követően a bíróság szabadon mérlegeli - de természetesen már csupán a jogosultaktól erre irányuló kérelem alapján - a közvetítői eljárás feltételeit. Amennyiben álláspontja szerint azok fennállnak, az eljárást felfüggeszti, és az ügyet közvetítői eljárásra utalja. Az ügyész ez ellen a végzése ellen fellebbezést jelenthet be azon az alapon (is), hogy a közvetítői

eljárás elrendelésének a Be. 221/A. §-a (3) bekezdésének d) pontjában meghatározott feltételei hiányoznak.

Ha a közvetítői eljárás eredményeként a tevékeny megbánásnak a Btk. 36. §-ának (1) bekezdésében meghatározott feltételei teljesültek, a bíróság az eljárást ezen a címen megszünteti.

Az ügyész a megszüntető határozat ellen már csupán azon a jogcímen jelenthet be fellebbezést, hogy az eljárás megszüntetésének a Btk. 36. §-ában írt feltételei nem teljesültek. Azt nem sérelmezheti, hogy álláspontja szerint a büntetés céljának megvalósítására ebben az esetben a tevékeny megbánás alkalmatlan, vagy azt, hogy a büntetés célját jobban szolgálná, ha a bíróság a vádlottat az eljárás megszüntetése helyett a járművezetéstől eltiltaná, illetőleg vele szemben más büntetést vagy intézkedést alkalmazna.

II.

A Btk. 36. §-a nem zárja ki, sőt kifejezetten megengedi a tevékeny megbánás alkalmazását - és ehhez igazodóan a közvetítői eljárást - valamennyi a Btk. XIII. Fejezetében meghatározott és három évi, illetve öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő közlekedési bűncselekmény miatt indított eljárásban.

Sajátos helyzetet teremt, hogy a Btk. 188. §-ának (1) bekezdésében meghatározott ittas járművezetés vétsége miatt indított büntetőeljárásban természetes (vagy jogi) személy sértett hiányában kizárt a közvetítői eljárás, míg e § (2) bekezdésének a) pontja szerinti súlyos testi sértést okozó ittas járművezetés esetén a Btk. 36. §-ának (1) bekezdése nem zárja ki a közvetítői eljárás lefolytatását. Ilyen ellentmondás a Btk. XIII. Fejezetében meghatározott más közlekedési bűncselekmények esetén is fennáll.

A gyakorlat a jogalkotó kifejezett rendelkezésétől eltérően szűkítheti a jogszabály alkalmazási körét.

Ugyanakkor a közvetítői eljárásra utalásra vonatkozó döntés meghozatalakor az ügyésznek, illetve a bíróságnak - a Be. 221/A. §-a (3) bekezdésének d) pontjában foglalt rendelkezésre figyelemmel - mindig mérlegelnie kell, hogy a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető-e, vagy megalapozottan feltehető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja.

III.

Valamely terhelt ellen folyamatban levő ügy (egy vádiratban terhére rótt, bűnhalmazatban álló) egyes cselekményeinek elkülönítésére a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében nincs törvényes lehetőség.

A Btk. 85. §-ának (1) bekezdése értelmében bűnhalmazat esetén egy büntetést kell kiszabni. Ebből az következik, hogy az egy vádiratban a terhelt terhére rótt bűncselekmények külön-külön elbírálására eltérő büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazása céljából nem kerülhet sor.

Ezt az álláspont támasztják alá a Be. 72. §-ában foglalt rendelkezések is, amelyek értelmében az elkülönítés lehetősége az adott terhelt ügyére és nem pedig a terhelt ügyének egyes cselekményeire nézve áll fenn.

IV.

Az eljárás tárgyalási szakaszában a közvetítői eljárás lefolytatására irányuló indítvány ülésen nem bírálható el, mivel a Be. ennek eseteiről a 215. §-ának (1) bekezdésében taxatív felsorolást ad. E rendelkezés megszegése azonban nem feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező (ún. abszolút) eljárási szabálysértés, mert annak eseteiről a Be. 373. §-a taxatív felsorolást ad, amelyek köre nem tágítható.

A Be. 272. § (2) bekezdésének b) pontja szerint előkészítő ülés tartása kötelező, ha a vádirat közlésétől számított 15 napon belül a vádlott, a védő vagy a sértett közvetítői eljárás lefolytatását indítványozta.

Nem tekinthető eljárási szabálysértésnek, ha a bíróság az indítványt a törvényben kizárt esetekben (pl. a vád tárgya nem a Btk. 36. §-ának (1) vagy (2) bekezdésében írt bűncselekmény, ha a (3) bekezdésben felsorolt kizáró okok fennállnak vagy az indítvány nem jogosulttól származik) az előkészítő ülés megtartása nélkül hozott végzésben utasítja el.

Más esetekben az előkészítő ülés megtartása kötelező, de elmaradása csak relatív eljárási szabálysértés.

Ugyancsak relatív eljárási szabálysértésnek minősül, ha a bíró egyszerű átiratban tájékoztatja az indítványozót - fellebbezéssel támadható elutasító határozat helyett - arról, hogy nincs helye közvetítői eljárásnak.

Ha a közvetítői eljárást a tárgyalás előkészítésére nyitva álló 15 napos határidő lejártát követően kezdeményezik, akkor az előkészítő ülés megtartása már nem kötelező, de lehetséges, mert a törvény nem zárja ki.

A közvetítői eljárás lefolytatására irányuló indítvány ülés keretében sem a tárgyalás előkészítése során, sem pedig az eljárás tárgyalási szakaszában nem bírálható el. Az ülés tartásának eseteit ugyanis a Be. a 210. §-ának az (1) bekezdésében taxatív felsorolásában határozza meg.

A tárgyalás kitűzése után - a törvényben kizárt esetek kivételével - a közvetítői eljárás lefolytatására irányuló

indítvány tárgyában a felek meghallgatását követően csak tárgyaláson lehet dönten.

A fent részletezett esetekben a Be. 375. §-a szerinti relatív eljárási szabálysértés megállapítását az alapozza meg, hogy az eljárásban részt vevő személyek a törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy azok gyakorlását korlátozták.

V.

A Btk. 36. §-a a tevékeny megbánás két önálló, alternatív feltételeként különbözteti meg az okozott kár megtérítését, illetőleg a bűncselekmény káros következményeinek az egyéb módon történő jóvátételét. Ez utóbbi fordulat közvetítői eljárásban teljesülése a tevékeny megbánás elégséges feltétele, ezért a közvetítői eljárást nem zárja ki az a körülmény, ha a kár már korábban megtérült.

1. A törvényhozó tudatosan szakított a tevékeny megbánás korábbi szabályozásával (Btk. 332. §), amely a kármegtérítésre és a bünfelderítésre helyezte a hangsúlyt, és csupán a büntetés korlátlan enyhítését - különös méltánylást érdemlő esetben a mellőzését - tette lehetővé.

Ezzel szemben a közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytató bíróságtól, illetőleg ügyésztől független, harmadik személy (közvetítő) bevonásával - a sértett és a terhelt közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő - írásbeli megállapodás jöjjön létre [Bktv. 2. § (1) bek.].

Ennek megfelelően a közvetítői eljáráson kívüli önkéntes teljesítés általában a büntetés kiszabása, illetve a Btk. 71. §-a keretében értékelhető.

2. Amennyiben a sértett kára a tettenéréssel megtérült, ezáltal ellehetetlenült a Btk. 36. §-ának (1) bekezdésében foglalt az a feltétel, hogy a "bűncselekménnyel okozott kárt a sértettnek közvetítői eljárás keretében megtérítette". E körülmény kétségtelenül jelentősen csökkenti a tevékeny megbánás, mint büntethetőséget megszüntető ok érvényesítésének a lehetőségét, ám véglegesen nem feltétlenül zárja ki.

A tevékeny megbánásnak ugyanis van egy további - alternatív - feltétele, nevezetesen, hogy a terhelt a közvetítői eljárás keretében "a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette".

A közvetítői eljárás a terhelt vagy a sértett indítványára, illetőleg önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás [Be. 221/A. § (1) bek.]. Amennyiben a terhelt a kár megtérülése ellenére

a közvetítői eljárás lefolytatását indítványozza - esetleg további jóvátételt helyez kilátásba -, és a sértett a közvetítői eljárás lefolytatásához hozzájárul, - az egyéb feltételek meglétét feltételezve - nincs akadálya a közvetítői eljárás lefolytatásának. Az egyéb jóvátétel is hatékonyan szolgálhatja ugyanis a közvetítői eljárás célját, a sértett reparációját és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartásának az elősegítését.

A kifejtettek szerint a kár megtérülése a tettenérés folytán olyan objektív helyzet, amely szűkíti a közvetítői eljárás lehetőségét, de nem zárja ki. Hasonló helyzetet teremt, ha a sértett kárát a biztosító megtérítette, vagy a lefoglalással a kár megtérült.

VI.

A tevékeny megbánás (Btk. 36. §) megállapításának nem feltétele a bűncselekménnyel okozott kár maradéktalan megtérítése.

A 3/2007. BK vélemény (X. pontja) foglalkozik azzal, hogy a terhelt által teljesített és a sértett által elfogadott kártérítés - amelyre nézve a közvetítői eljárás eredményesen lezajlott - nem azonos a Btk. 137. §-ának 5. pontja szerinti törvényi kár fogalommal. Ez az értelmezés az anyagi és eljárási rendelkezések valós tartalmát adja. E megállapítás elfogadása nem okoz fennakadást a gyakorlatban, mert erre nézve a Btk. és Be. szabályozása által "tudomásul vett" eltérés nem eredményezi a törvény sérelmét.

Ebből az is következik, hogy a közvetítői eljárás eredményes lehet és a tevékeny megbánás sikeresen alkalmazható akkor is, ha az elfogadott, illetve a megtérített kártérítési összeg az elkövetési értéktől (okozott kártól, vagyoni hátránytól, stb.) eltér, attól akár alacsonyabb, akár magasabb.

VII.

A terhelt jóvátételre való képességét nem lehet kizárólag a személyes képességei alapján megítélni [Be. 221/A. § (3) bek. b) pontja].

A Btk. 36. §-ának (1) bekezdése a tevékeny megbánás feltételeként azt rögzíti, hogy a terhelt "a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette".

Annak eldöntése, hogy a jövődöbéli megállapodásból fakadó nem anyagi, hanem esetleg személyes természetű kötelelem teljesítése mennyiben tapad a terhelt személyéhez, a közvetítői eljárásra utaláskor általában nem állapítható meg.

A megállapodásban a sértett hozzájárulásával a terhelt azt is vállalhatja, hogy a nem a közvetlenül a személyéhez tapadó

kötelezettségek teljesítéséről egyéb módon gondoskodik. Erre figyelemmel a terhelt jóvátételre való képességét komplex módon és a sértett érdekeinek a szem előtt tartásával kell mérlegelni a közvetítői eljárásra irányuló döntéshozatal során.

Ha a megállapodás természete (pl. személyes gondozás) ezt nem zárja ki, akkor közömbös, hogy a jóvátételt ténylegesen ki teljesíti. A terhelt jóvátételre való képességét ezért nem lehet kizárólag a személyes képességei alapján megítélni. Elég a képességet valószínűsíteni, és az indítvány elutasításához egyedül a jóvátételi képesség nyilvánvaló hiánya vezethet.

VIII.

A tevékeny megbánást megalapozó közvetítői eljárás az elterelés (diverzió) egyik formája. A törvényhozó ennek megfelelően az intézmény érvényesülését biztosító legteljesebb eszközrendszer a vádelőkészítés szakaszában biztosította (lásd. pl. a nyomozás felfüggesztése mellett a vádelhalasztás lehetőségét).

A közvetítői eljárás lehetővé tétele a bírósági eljárásban csupán kiegészítő jellegű, elsősorban a sértett érdekeinek a hatékonyabb érvényesítése érdekében.

1. A Bktv. 15. §-a (1) bekezdésének 2008. január 1. napjától hatályos szövege szerint a közvetítői eljárás (egyéb esetek mellett) azon a napon fejeződik be, amikor

a) a megállapodás alapján a terhelt a bűncselekménnyel okozott kárt a sértettnek megtérítette vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette,

b) a terhelt a megállapodás alapján a kár megtérítését részletekben történő fizetéssel vagy egyéb módon nyújtandó jóvátétellel az első részlet tekintetében teljesítette, ha a megállapodás értelmében a teljesítés a felfüggesztés határidején belül nem fejeződhet be,

c) a terhelt a megállapodás alapján a részletekben történő fizetés vagy más módon nyújtandó jóvátétel utolsó részletét a felfüggesztés határidején belül teljesítette,

A Bktv. 15. § (1) bekezdése b) pontjának megszövegezése folytán az eljárás bírósági szakaszában továbbra is problémát okoz a tevékeny megbánás feltételeinek a megállapítása, ha a megállapodásban foglalt kötelezettség teljesítése - az eljárás bírósági szakaszában - túlnyúlik a felfüggesztés (legfeljebb hat hónapos) időtartamán.

2. A vádelőkészítés szakaszában a Be. 221/A. §-ának (7) bekezdése úgy rendelkezik, hogy amennyiben a gyanúsított a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de a büntethetősége nem szűnt meg, az ügyész a három évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő

bűncselekmény miatt a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre elhalaszthatja.

Ez a rendelkezés biztosítja a megállapodás teljesítéséhez szükséges időt abban esetben is, ha a teljesítésre a nyomozás legfeljebb hat hónapig tartó felfüggesztésének időtartama alatt teljes körűen nem került sor. Ilyen lehetőség azonban az eljárás bírósági szakaszában nincs.

3. Az elsőfokú bíróság az eljárást a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében (a tárgyalás előkészítése keretében) legfeljebb hat hónapra függesztheti fel [Be. 266. § (3) bek. c) pont]. A felfüggesztés tartamának elteltével - amennyiben az eljárás tevékeny megbánásra alapított megszüntetésének [Be. 267. § (1) bek. 1) pontja) nincs helye - a tárgyalás kitűzése iránt kell intézkedni.

A 3/2007. BK vélemény I./1-2 pontja szerint a Bktv. 6. §-a értelmében a közvetítői eljárás megindításának alapja ... a bíróságnak a büntetőeljárást - a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében hozott - felfüggesztő végzése [Be. 266. § (3) bek. c) pont]. Ebből következően közvetítői eljárásnak a büntetőeljárás azon szakaszában, illetve olyan büntetőeljárásban van helye, amelyben ilyen határozat hozatalát a Be. lehetővé teszi; ... a bíróság esetében ez alatt a vádemeléstől kezdődően az elsőfokú eljárás tartama értendő.

A büntetőeljárás - a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében történő - bíróság általi felfüggesztését a Be. az elsőfokú eljárásban és a következő rendelkezések alapján teszi lehetővé:

- a tárgyalás előkészítésének szakaszában [266. § (3) bek. c) pont];
- a tárgyalás előkészítésének befejezése, illetőleg a tárgyalás kitűzése után [275. § (1) bek.];
- a tárgyalás megkezdése után (307. §);
- a tárgyalás elnapolása után [309. § (1) bek.].

A bíróság - eltérően a 221/A. § (3) bekezdésétől - csak a terhelt, vagy a sértett, illetőleg a védő indítványára függesztheti fel a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében a büntetőeljárást, hivatalból nem.

A Btk. 36. § (1)-(2) bekezdésének és a Be. 221/A. § (2) bekezdésének, illetve a (3) bekezdése b) pontjának, valamint a Bktv. 13. § (2) bekezdésének a) és 15. § (1) bekezdésének összevetéséből az következik, hogy a tevékeny megbánás két együttes eleme

- egyrészt a még közvetítői eljárást megelőzően gyanúsítottként tett beismerő vallomás és a jóvátétel vállalása;

- másrészt a közvetítői eljáráson belüli megállapodás és a jóvátétel megtörténte.

A Be. 221/A. §-ának (7) bekezdésébe foglalt rendelkezésből az következik, hogy a kár megtérítésének és/vagy a jóvátételnek nem feltétlenül a közvetítői eljárásban kell teljesülnie.

A Bktv. 15. § (1) bekezdésének b) pontjában írt esetben a bíróságnak az eljárást folytatnia kell, de tekintettel arra, hogy a kár megtérítése, a jóvátétel még nem fejeződött be, a tevékeny megbánás anyagi jogi feltételei [Btk. 36. § (1) bekezdés] nem valósultak meg, így a Be. 267. § (1) bekezdés 1) pontja alkalmazásával nem szüntethető meg az eljárás.

Ilyen esetekben az eljárás folytatása a terhelt büntetőjogi elmarasztalásával járhat.

4. Az eljárás legfeljebb hat hónapos felfüggesztésének lejártá után már csak a tárgyalás - Be. 287. § (1) bekezdésén alapuló - elnapolásáról lehet szó, de a kár megtérítésére, a jóvátétel befejezésére a megállapodásban megjelölt hosszabb halasztás, vagy részletfizetés lejártának a bevétele a büntetőeljárás indokolatlan elhúzódását eredményezheti.

Az eljárás bírósági szakaszában a Btk. 36. §-ában foglalt feltételek meglétét a bíróság az ügydöntő határozatának a meghozatalakor vizsgálja. Nincs akadálya a tevékeny megbánás megállapításának, ha a közvetítői eljárásban kötött megállapodásban foglalt kötelezettségek a közvetítői eljárás befejezését követően, a bíróság érdemi döntésének a meghozataláig eltelt időszakban teljesülnek. A tárgyalás elnapolására azonban a megállapodásban foglaltak teljesítése érdekében már nem kerülhet sor.

A közvetítői eljárás az elterelés egyik formája, amelynek fő alkalmazási területe a büntetőeljárás vádelőkészítő szakasza, és érvényesítése a bírósági eljárásban csupán kiegészítő jelleggel indokolt.

IX.

A közvetítői eljárás esetén a bíróságoknak a felfüggesztés idejét a legfeljebb hat hónapos határidő keretei között az adott ügy körülményeihez igazodva kell megállapítania.

Az eljárás felfüggesztésének határidejét az ügy egyedi körülményeihez igazodóan és arra is figyelemmel indokolt megállapítani, hogy a közvetítői eljárás céljának a megvalósítását előmozdítsa. A közvetítői eljárás célja a törvényekben meghatározott megállapodás létrehozatala. Ehhez a Bktv.-ben megszabott - szoros - határidőkre figyelemmel meghatározott eljárás lefolytatásához szükséges időt garantálni kell.

A bíróságok rendszerint azért függesztik fel az eljárást a lehetséges hat hónapnál lényegesen rövidebb időszakra, hogy a következő tárgyalás megtartására a felfüggesztés lejárta után, lehetőleg a korábbi tárgyalást követő hat hónapon belül sor kerüljön. Ezzel ugyanis elkerülhető a tárgyalás megismétlése [Be. 287. § (3) bek.].

A határidő meghatározása során azonban figyelemmel kell lenni arra is, hogy a büntetőeljárás a közvetítői eljárás céljából csak egy alkalommal függeszthető fel.

X.

A bíróság az eljárást felfüggesztő végzés kézbesítésével egyidejűleg - a Bktv. 3. §-a (4) bekezdésének megfelelően - azokat az iratokat bocsátja a közvetítő rendelkezésére, amelyek a közvetítői eljárás lefolytatásához szükségesek.

Több vádlottas ügyekben, nagy terjedelmű ügyiratoknál elegendő lehet a vádirat, a gyanúsítottai vallomás, a sértetti tanúvallomás, a kárra, sérülésre vonatkozó szakvélemény vagy okirat. stb. eredetben vagy fénymásolatban történő megküldése is.

A zárt adatkezelésű iratok - a közvetítői eljárást indítványozó vagy ahhoz hozzájáruló sértettre vonatkozó név és lakcím kivételével - nem küldhetők el.

A Bktv. 3. §-ának (4) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a közvetítő jogosult és köteles mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának ellátásához szükségesek. Az ügyész a közvetítői eljárásra utalásról szóló határozat, illetve a bíróság az eljárást felfüggesztő végzés kézbesítésével egyidejűleg a közvetítő rendelkezésére bocsátja - az e törvényben meghatározott feladatai ellátásához szükséges mértékben és időtartamban - az iratokat. E rendelkezésnek megfelelően a bíróságnak nem kell feltétlenül a büntetőügy iratait eredetben és a maga egészében a közvetítő rendelkezésére bocsátania.

A Be. 96. §-ának (2) bekezdése szerint kezelt azon adatok pedig, amelyek nem a tanúként kihallgatott sértettre vonatkoznak, nem is bocsáthatók a közvetítő rendelkezésére.

XI.

A 3/2007. BK vélemény VI./3. pontjának utolsó mondata helyébe a következő mondat lép:

Ezért ilyenkor az ügy közvetítői eljárásra kerülése általában nem célszerű.

Budapest, 2008. április 7.

Dr. Kónya István s.k.
kollégiumvezető

Dr. Márki Zoltán s.k.
a kollégium jegyzője